

VIETNAM

Max Hastings

Vietnam

Een epische tragedie 1945-1975

Vertaald uit het Engels door Edzard Krol en Wilma Paalman

HOLLANDS DIEP

AMSTERDAM

2019

Oorspronkelijke titel: *Vietnam*

Oorspronkelijk uitgegeven door: William Collins, 2018

© Max Hastings, 2018

© Vertaling uit het Engels: Edzard Krol en Wilma Paalman, 2019

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2019

© Omslagfoto's: AP Photo/Art Greenspon (voorzijde), Le Minh Truong/

Another Vietnam (achterzijde)

Omslagontwerp: William Collins

Omslagontwerp Nederlandse editie: Peter de Lange

Typografie: Crius Group, Hulshout

Foto auteur: © Press Association

ISBN 978 90 488 2734 3

ISBN 978 90 488 2735 0 (e-book)

NUR 680

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

O V E R A M S T E L

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft alles in het werk gesteld om rechthebbenden te achterhalen en te vragen om toestemming voor gebruik van de beelden in dit boek.

Voor mijn dierbare vriend Rick Atkinson, die de triomfen en tragedies van de Amerikaanse strijdmachten te boek stelt met een welsprekendheid, scherpzinnigheid en mededogen die zijn collega-historici tot voorbeeld dienen.

Inhoud

LIJST VAN AFBEELDINGEN	10
LIJST VAN KAARTEN	12
ENKELE OPMERKINGEN OVER DE TEKST	13
VERKLARENDE WOORDENLIJST	15
INLEIDING	21
I DE SCHOONHEID EN VELE BEESTEN	28
Het vastklampen aan een rijk	28
De mars van de Vietminh	36
2 DE 'VUILE OORLOG'	47
Stoomwalstypes	47
Washington betaalt de rekening	58
Boeren	62
3 DE VESTING DIE ER NOOIT WAS	72
Wachten op Giap	72
Een ramp in wording	82
4 BLOEDIGE VOETAFDRUKKEN	93
Wegwezen, of bombarderen?	93
'Een triomf van wilskracht'	100
Genève	110
5 DE TWEELINGTIRANNIEËN	122
'Een terreurregime'	122
'De enige vent die we hebben'	130
Hoogconjunctuur	137
Weer te wapen geroepen	143

6	JFK: DE EERSTE STAPPEN	153
	‘Ze raken hun land kwijt als...’	153
	McNamara’s monarchie	167
	Le Duan verhoogt zijn inzet	175
7	1963 DOODSKISTEN VOOR TWEE PRESIDENTEN	181
	Een klein gevecht, een groot verhaal: Ap Bac	181
	Het boeddhistische protest	192
	Tijd voor moord	196
8	HET DOOLHOF	210
	‘Genoeg oorlog voor iedereen’	210
	Beslissingen vermijden	223
9	IN DE GOLF	239
	Leugens	239
	De dominantie van de haviken	248
10	‘HOE NU VERDER?’	260
	De route naar het Zuiden	260
	Een stap verder	267
11	DE ESCALATIE	283
	‘Absolute kneuzen’	283
	Nieuwe mensen, een nieuwe oorlog	294
12	‘EEN POGING OM ROOK VAST TE PAKKEN’	315
	Krijgers en waterskiërs	315
	Vijandelijk vuur	321
	Boobytraps en opgeworpen stof	329
13	POLITIEK GEKNOEI EN PEPERMUNTOLIE	339
	Diefstal	339
	Uitspraken	342
	Goeroes	348
14	ROLLENDE DONDER	354
	Het stenen tijdperk, het rakettijdperk	354
	‘Naar het Noorden’	366

15	DE PIJN VERDRAGEN	385
	De beste tijd, de slechtste tijd	385
	Vrienden	391
16	TOT AAN HET MIDDEL IN DIKKE SMURRIE	406
	De pacifisten	406
	De oorlogszuchtigen	413
	Overleven in het veld	419
	Wapens	433
17	ONZE JONGENS, HUN JONGENS: DE VIETNAMESE OORLOG	441
	Song qua ngay – ‘laten we gewoon de dag proberen door te komen’	441
	Strijders	446
	Soldaten van Saigon	456
18	TET	461
	Voorspel	461
	Fuga	471
	Een symbolische vernedering	483
19	DE REUS DEINST TERUG	488
	Terugvechten	488
	De overgave van een president	507
20	VOORTDURENDE HERHALING	515
	Sterven	515
	Praten	538
21	DE ERFENIS VAN NIXON	545
	Een afbrokkelend leger	545
	Aussies en Kiwi’s	562
	Goden	573
	De Vietnamisering	579
22	STUKJE BIJ BEETJE VERLIEZEN	585
	De Vishaak en de Papegaaienbek	585
	Contraterreur	594
	Lam Son 719	601

23	NEVENSCHADE	615
	Mary Ann	615
	De 'bok'	623
	'Laten we naar huis gaan'	628
24	DE GROOTSTE SLAG	632
	Le Duan voert het tempo op	632
	De storm barst los	637
	Een lege overwinning	665
25	GROTE, DIKKE LELIJKERDS	671
	'McGovern zal er zonder meer volledig door worden uitgeschakeld'	671
	'We zullen ze met onze bommen alle Jezus op hun falie geven'	681
26	EEN JUDASKUS	697
	De gevangene	697
	'Vrede'	702
	Vlaggenoorlog	708
27	HET LAATSTE BEDRIJF	723
	De invasie	723
	'Ach, mijn land, mijn arme land'	741
28	NA AFLOOP	759
	Vergelding	759
	De balans opgemaakt	772
	DANKBETUIGING	786
	NOTEN	789
	BIBLIOGRAFIE	819
	REGISTER	830

Lijst van afbeeldingen

- Tonkin, 1908: Franse officieren met de hoofden van Vietnamezen die ervan werden verdacht Franse troepen te hebben vergiftigd. (Apic/Getty Images)
- Franse troepen brengen een gewonde binnen. (©Daniel Camus/ECPAD/Défense)
- 1945: slachtoffers van de catastrofale hongersnood in het noorden van Vietnam. (Special Collections & University Archives Department, University of Central Florida Libraries, Orlando, Florida)
- Dien Bien Phu, november 1953. (Keystone/Staff)
- Cogny, de Castries en Navarre. (Ullstein bild Dtl./Getty Images)
- Giap en Ho. (Collection Jean-Claude LABBE/Gamma-Rapho via Getty Images)
- Franse officieren begeleiden een eenheid van de Vietminh naar hun linies, na het staakt-het-vuren van juli 1954. (PhotoQuest/Getty Images)
- De Ho Chi Minh-route. (© Le Minh Truong/Another Vietnam)
- Lodge en Diem. (Larry Burrows/The LIFE Picture Collection/Getty Images)
- Mao Zedong en Le Duc Tho. (Bettmann/Getty Images)
- Huey-helikopters. (Bettmann/Getty Images)
- Legerkamp van de special forces in Plei Me tijdens een aanval van de Vietcong in 1965. (Bettmann/Getty Images)
- De Australische soldaat Tom Blackhurst. (© Australian War Memorial C36943)
- Tim O'Brien. (Met toestemming van Tim O'Brien)
- Maxwell Taylor en William Westmoreland. (Silverwell Films)
- Een Amerikaanse marinier brengt een gewonde vrouw in veiligheid. (Foto van © Hulton-Deutsch Collection/CORBIS/Corbis via Getty Images)
- Een bonze offert zichzelf op straat in Saigon in 1963. (Malcolm Brown/AP/REX/Shutterstock)
- Body count. (Rolls Press/Popperfoto/Getty Images)
- Dan Hickman. (Met toestemming van Dan Hickman)
- Jeff Anthony. (Met toestemming van Jeff Anthony)

Bob Nelson. (Met toestemming van Bob Nelson)

David Rogers. (Met toestemming van David Rogers)

Hue 1968: mariniersofficier Myron Harrington met de Britse fotograaf Don McCullin. (Nik Wheeler/Corbis via Getty Images)

Tijdens het Tet-offensief van 1968 schiet het hoofd van de Zuid-Vietnamese politie Nguyen Ngoc Loan een Vietcong-gevangene dood. (Eddie Adams/AP/Shutterstock)

Kinderen vluchten voor een aanval met napalm, 1972. (Nick Ut/AP/Shutterstock)

Noord-Vietnamezen bergen de restanten van een neergeschoten Amerikaans vliegtuig. (© Doan Cong Tinh/Another Vietnam)

Dean Rusk, John F. Kennedy en Robert McNamara. (Bill Allen/AP/ REX/ Shutterstock)

Lyndon Johnson spreekt een groep journalisten toe, onder wie de auteur, in de cabinet room van het Witte Huis, januari 1968. (uit de collectie van de auteur)

Bootvluchtelingen. (Met toestemming van de National Archives, foto no. 428-N-1175389)

arvn-soldaten bij de verdediging van Saigon, 1975. (Bettmann/Getty Images)

Noord-Vietnamese troepen rukken op naar Saigon. (Hervé GLOAGUEN/Getty Images)

Alle moeite is gedaan om de rechthebbenden op te sporen en hun toestemming te vragen. Voor eventuele fouten of omissies in bovenstaande lijst verontschuldigen wij ons en zullen wij, indien ingelicht, correcties aanbrenge in toekomstige uitgaven van dit boek.

Lijst van kaarten

Frans Indochina	20
Dien Bien Phu	84
De verdeling van Vietnam	117
Zuid-Vietnam	125
De Ho Chi Minh-route	263
Het Tet-offensief, 1968	473
Hue	504
Daido, 30 april – 2 mei 1968	529
Operatie Linebacker 1972	664
Januari 1973: strijd om gebiedscontrole	706
Het Noord-Vietnamese offensief van 1975: de belangrijkste aanvallen	728

Enkele opmerkingen over de tekst

De eigen bevolking heeft het over Viet Nam. Maar voor de begrijpelijkheid wordt in dit boek de westerse gewoonte gehandhaafd om Vietnam te schrijven, net zoals er Hanoi, Saigon, Danang en Vietcong wordt geschreven. Een uitzondering vormt Dien Bien Phu, dat we zo blijven schrijven.

De Vietnamese taal maakt veel gebruik van accenten. In de tekst worden die weggelaten, maar in de bibliografie en index zijn alle namen keurig van accenten voorzien.

Vietnamese namen bestaan meestal uit drie delen, waarbij de familienaam vooropstaat, een gewoonte die hier wordt aangehouden. Veel westerlingen verbazen zich over het grote aantal Vietnamezen die Nguyen heten, maar het is nu eenmaal een veelvoorkomende naam.

Waar dat mogelijk is zonder de samenhang te verliezen, worden de namen van de provincies weggelaten om te voorkomen dat het verhaal met aardrijkskundige namen wordt overstelpt.

‘Afro-Amerikaans’ is een hedendaagse term. In de tijd van de Vietnamoorlog werd het woord ‘zwart’ gebruikt, en daarom wordt hier daaraan vastgehouden. Van de Amerikanen in dit boek wordt het ras alleen genoemd waar dat relevant is.

De rang van degenen die worden opgevoerd, is de rang die ze in de beschreven tijd hadden.

Noord- en Zuid-Vietnam krijgen een hoofdletter als er naar gescheiden staten wordt verwezen, maar geen hoofdletter, als noorden en zuiden, toen het land vóór 1954 en na 1975 een eenheid was.

De gangbare naam voor het aansluiten bij de Zuid-Vietnamese guerrilla's was ‘*ra bung*’ wat ‘naar de moerassen gaan’ betekende, terwijl het Franse verzet in de Tweede Wereldoorlog zichzelf ‘*maquisards*’ noemde, omdat ze toevlucht zochten in de *maquis*, ondoordringbaar struikgewas. De Vietcong werd ook vaak tot vc afgekort, maar omdat dit in het Nederlands weinig gebruikelijk is, gebeurt het hier niet.

In thematische onderdelen, vooral die over gevechtservaringen, worden persoonlijke ervaringen van verschillende perioden soms door elkaar gebruikt, zolang dit niet ten koste gaat van de betekenis en geldigheid.

De weergave van de tijd gebeurt bij militaire operaties volgens de 24 uursklok, maar elders volgens de in burgerlijke omgeving gebruikelijker twaalfurige gewoonte.

Het lijkt ondoenlijk om de Zuid-Vietnamese piaster van een waarde te voorzien ten opzichte van de Amerikaanse dollar, omdat er door de chronische inflatie en onrealistische officiële wisselkoers gedurende de oorlog over een langere periode geen goede vergelijking mogelijk is.

Deze opmerkingen zijn gebaseerd op de opmerkingen die Max Hasting zelf schreef, maar aangepast aan de Nederlandse vertaling.

Verklarende woordenlijst

AFN (*Armed Forces Network radio stations*) radiostation van het Amerikaanse leger

AK-47 in de Sovjet-Unie door Michail Kalasjnikov ontworpen aanvalsgeweer waarmee, in een Chinese variant, vanaf 1965 de communistische Vietnamese troepen in grote hoeveelheden werden uitgerust

ARNV (*Army of the Republic of [South] Viet Nam*) het leger van de Republiek Zuid-Vietnam, uitgesproken als ‘Arvin’

kale bak helikopter voor het transporteren van troepen, meestal een Huey

bangalore torpedo’s explosieven die in een deel van een pijp van metaal of bamboe zijn gestopt, die in of onder prikkeldraadversperringen gestoken kan worden om er een bres in te slaan

bataljon militaire eenheid bestaande uit 400-1000 man, meestal opgebouwd uit drie of vier compagnieën en een hoofdkwartier

bergbewoners in de bergen wonende Vietnamese stammen, ook wel *montagnards* genoemd, die bijna altijd anticommunistisch waren en door special forces vaak als ongeregelde strijders in dienst werden genomen

brigade militair hoofdkwartier dat leidinggeeft aan tot 5000 manschappen

chieu hoi letterlijk: ‘welkom terugkeer’, naam van een door Saigon opgezet programma om overlopers van de Vietcong of het NVA op te vangen en te rehabiliteren, vaak gebruikt om de vele duizenden mensen mee aan te duiden die erbij waren aangesloten – ‘Hij is een *chieu hoi*’

CIA (*Central Intelligence Agency*) centrale inlichtingendienst; buitenlandse inlichtingendienst van de Verenigde Staten

Claymore M-18 gerichte antipersoneelsmijn, die een honderdtal stalen hagelkogeltjes afschiet in een hoek van 40 graden, handmatig of op afstand bediend

compagnie militaire eenheid onder commando van een kapitein, bestaand uit ongeveer 100-180 man, verspreid over drie of vier pelotons

CORDS (*Civilian Operations and Revolutionary [later veranderd in Rural] Deve-*

lopment Support) organisatie om een Amerikaans civiel en militair pacificatie-programma te coördineren

COSVN (*Central Office for South Vietnam* of *Trung Uong Cuc Mien Nam*) communistisch hoofdkwartier: het centraal bureau van Zuid-Vietnam, meestal gevestigd in de buurt van de Cambodjaanse grens

divisie militaire formatie bestaande uit 8000-15.000 man, georganiseerd in twee à drie brigades, onder bevel van een Amerikaanse generaal-majoor of soms een Vietnamese kolonel

ECM (*Electronic Counter-Measures*) elektronische tegenmaatregelen gebruikt door Amerikaanse vliegtuigen tegen de Noord-Vietnamese luchtafweer

GCMA (*Groupement de Commandos Mixtes Aeroportés*) Franse commando's

geweldsinstructie (*rules of engagement*) regels die aangaven hoe de Amerikaanse troepen de communistische troepen en installaties mochten aanvallen; in Zuid- en Noord-Vietnam, Laos en Cambodja golden verschillende regels, die in de loop van de oorlog werden aangepast

ICC (*International Control Commission*) Internationale Controle Commissie, in 1954 ingesteld als onderdeel van de Akkoorden van Genève, met Indiase, Poolse en Canadese leden om op de uitvoering toe te zien. De commissie, waar weinig acht op werd geslagen, bleef bestaan tot de Parijse Akkoorden van 1973, waarna zij werd opgevolgd door een nieuwe

ICCS (*International Commission for Control and Supervision*) Internationale Commissie voor Controle en Supervisie, opvolger van de ICC, met meer leden, die 18.000 vermeende schendingen van het staakt-het-vuren aan de orde stelde, maar even weinig effectief bleek te zijn

kaderlid communistische functionaris

korps militair hoofdkwartier dat twee of drie divisies aanstuurt, onder bevel van een luitenant-generaal

LAW (*Light Anti-tank Weapon*) vanaf de schouder afgevuurd licht 66mm-anti-tankwapen, gebruikt door Amerikaanse en Zuid-Vietnamese troepen

M-14 semiautomatisch 7,62-mm-geweer van de infanterie van het Amerikaanse leger, standaard tot 1966-1968, waarna het geleidelijk uit de roulatie werd genomen

M-16 5,56mm-geweer, een veel lichter automatisch wapen dan de M-14 die hij verving, en waarvan de vroege versies van 1966-1968 de neiging hadden vast te lopen

MACV (*Military Assistance Command Vietnam*) militair bijstandscmando Vietnam, Amerikaans hoofdkwartier in Saigon, uitgesproken als ‘mek-vie’

MEDCAP (*Medical Civil Action Program*) medisch hulpprogramma voor burgers, inzet van militaire medische teams om de burgerbevolking zorg te verlenen

NLF (*National Liberation Front*) Nationaal Bevrijdingsfront, de zogenaamde politieke coalitie, een in werkelijkheid volledig door de communisten geleide beweging, in 1960 opgericht om het verzet tegen de regering van Saigon te bevorderen en aan te sturen

NVA (*North Vietnamese Army*) Noord-Vietnamees leger, een in dit boek naar eigentijds Amerikaans gebruik overgenomen term, die de voorkeur krijgt boven het gebruikelijker hedendaagse **PAVN** (*People’s Army of Vietnam*), Volksleger van Vietnam

peloton legereenheid van 30-40 man, waarvan elke compagnie er gewoonlijk vier bevat, meestal onder leiding van een luitenant, met als tweede man een sergeant

PRC-10, later vervangen door de **PRC-25**, radiotoestel voor de Amerikaanse infanterie voor zenden en ontvangen, dat inclusief batterij 10,7 kg woog. Een compagniecommandant kon worden vergezeld door maximaal drie radiomannen, met ieder een toestel dat op een ander net was afgestemd

PRG (*Provisional Revolutionary Government-in-waiting*) voorlopige revolutionaire regering, in juni 1969 door de communisten in het leven geroepen om het **NLF** te vervangen. Aanvankelijk was de **PRG** bij het **COSVN** ondergebracht, maar vanaf februari 1973 zetelde ze in de ‘tijdelijke hoofdstad’ van Zuid-Vietnam Loc Ninh, ten noorden van Saigon

regiment militaire eenheid die gewoonlijk uit drie bataljons bestaat, onder bevel van een kolonel

regionale milities, burgermilities eenheden die door Saigon voor de lokale verdediging zijn gerekruteerd, lichtbewapend en onder bevel van provinciehoofden, in totaal 525.000 man

RPG raketaangedreven granaatafvuurinrichting, een vanaf de schouder af te vuren, uiterst effectief communistisch antitankwapen, waarmee een raket een bereik van 150m heeft en een 18cm dik pantser kan worden doorboord

R&R rust en recuperatie, een week lang verlof in een ander land, voor alle Amerikaanse medewerkers, minstens eenmaal tijdens hun tour in Vietnam, meestal op Hawaii, in Hongkong of Australië

SAC USAF (*Strategic Air Command*) strategische leiding van de luchtmacht, waarvan de B-52-bommenwerpersstrijdmacht het belangrijkste onderdeel was

SAM in de Sovjet-Unie gefabriceerde grond-luchtdoelraket, meestal de SAM-2, vanaf 1965 in Noord-Vietnam ingezet

sappeurs elite-eenheden van de Vietcong en het NVA, vaak in de legerspits, vooral getraind in het gebruik van explosieven

sectie een infanteriepeloton omvat meestal vier secties, bestaande uit 8-10 manschappen, onder leiding van een onderofficier, onderverdeeld in wapensecties

Special Branch politieke veiligheidspolitie

special forces speciaal getrainde militaire eenheden die operaties uitvoeren zoals verkenningen, onconventionele oorlogsvoering en contraguerrilla; leden van dergelijke eenheden worden vaak commando's genoemd; de Amerikaanse eenheid United States Army Special Forces worden ook wel Groene Baretten genoemd

stoffer en blik (*dust-off*) jargon voor een helikopter voor het evacueren van militaire of andere gewonden naar een ziekenhuis

terugstootloze vuurmond oorspronkelijk in de Sovjet-Unie ontwikkeld geschut met geringe terugslag dat ook op een lichte driepoot gebruikt kan worden. Veel gebruikt door de Vietcong en het NVA. Met een kaliber van 57 tot 106 mm, dat tot een afstand van 500 meter bepantsering kon doorboren, of een explosieve granaat tot 4000 meter ver kon schieten

tour (*tour of duty*) de periode die een Amerikaanse soldaat in Vietnam doorbracht, meestal twaalf maanden; een uitzondering vormden de leden van het Korps Mariniers, voor wie een tour zes maanden duurde, al werden ze aangespoord om dertien maanden te dienen, wat de meesten deden

USIA (*United States Information Agency*) Amerikaanse informatiedienst

Vietcong afgeleid van de term *Cong San Viet Nam*, wat Vietnamese communist betekent, die sinds het einde van de jaren vijftig steeds meer werd gebruikt

Vietminh gebruikelijke afkorting van *Viet Nam Doc Lap Dong Minh Hoi*, de Vietnamese communistische front-organisatie, opgericht in 1941

Dit is een aan de Nederlandse vertaling aangepaste woordenlijst

‘Azië zal een lang uitgestelde wraak op zijn arrogante jongere zus nemen.’
Dean Inge, 1928

‘Elk militair feit is ook een sociaal en politiek feit.’
Antonio Gramsci

‘Bevat inhoud voor volwassenen, krachtige taal en beelden van geweld: gelieve
hier bij het kijken rekening mee te houden.’
Waarschuwing voorafgaand aan de documentaireserie *The Vietnam War* van Ken
Burns en Lynn Novick voor Public Broadcasting Service (PBS)

Inleiding

De strijd om Vietnam, een arm Zuidoost-Aziatisch land even groot als Californië, met bergen, oerwouden en rijstvelden, betoverend voor toeristen uit de 21ste eeuw, maar onaangenaam voor westerse soldaten uit de twintigste, duurde dertig jaar en kostte tussen de twee en drie miljoen levens. In de ogen van de wereld, en zelfs in die van de communistische bevelhebbers uit China en de Sovjet-Unie, stelde hij de eerste twintig jaar niet veel voor. Maar in de laatste fase sprak de oorlog tot de verbeelding en wekte hij verbijstering en zelfs walging op bij honderden miljoenen westerlingen, terwijl hij een president van de Verenigde Staten de kop kostte en bijdroeg aan de val van een tweede. In de golf van jeugdige protesten tegen het gezag, die in de jaren zestig veel landen overspoelde, raakten de verwerping van de oude seksuele moraal en het enthousiasme voor de geneugten van marihuana en LSD verweven met het verzet tegen kapitalisme en imperialisme, waarvan Vietnam een uitzonderlijk nare manifestatie leek te zijn. Daar kwam bij dat veel oudere Amerikanen, die weinig van dergelijke zaken moesten hebben, zich tegen de oorlog gingen verzetten, omdat hij de bron van systematische misleiding door hun eigen regering bleek te zijn, en ook tot mislukken gedoemd leek.

De val, in 1975, van Saigon was voor het sterkste land van de wereld een vernedering: revolutionairen van het platteland hadden het gewonnen van de Amerikaanse wilskracht, rijkdom en wapens. Het silhouet van de trap waarmee op de avond van 29 april vluchtelingen naar een helikopter klommen, alsof ze op weg waren naar Golgotha, verwierf een plek onder de symbolische beelden van die periode. Vietnam oefende een grotere culturele invloed uit op zijn tijd dan elk ander conflict sinds 1945.

De waarde van rivaliserende belangen is nooit absoluut. Zelfs in de Tweede Wereldoorlog werd de westerse strijd tegen het fascisme gecompromitteerd doordat hij vertrouwde op de tirannie van Stalin om het grootste deel van de bloedprijs voor het vernietigen van de tirannie van Hitler te betalen. Alleen de dwazen van politiek rechts en links durven te suggereren dat in Vietnam

één van beide partijen het alleenrecht op deugdzaamheid bezat. De auteurs van alle gezaghebbende werken over het conflict zijn Amerikaans of Frans. Een flink aantal van de eersten schrijft alsof het de geschiedenis van hun eigen land betrof. Toch was het overwegend een Aziatische tragedie, die met een Amerikaanse nachtmerrie werd afgedekt: voor iedere Amerikaan sneuvelden er rond de veertig Vietnamezen.

Hoewel mijn verhaal chronologisch is, heb ik niet geprobeerd elke actie chronologisch te beschrijven of zelfs te vermelden, maar in plaats daarvan de geest van de Vietnamese ervaring in de loop van de dertig jaar vast te leggen. Zoals in al mijn boeken heb ik tijdens het vertellen van het politieke en strategische verhaal ook antwoord proberen te geven op de volgende vraag: hoe werd de oorlog beleefd door sappeurs uit het Noorden, boeren uit de Mekongdelta, helikopterpiloten uit Peoria, Illinois, infanteristen uit Sioux Falls, adviseurs voor de luchtfweer uit Leningrad, Chinese spoorwegaarbeiders en barmeisjes in Saigon?

Ik ben in 1945 geboren. Als jonge correspondent heb ik bijna twee jaar in Amerika gewoond en later meermaals een bezoek aan Indochina gebracht. Ik begreep er zo weinig van, mijn inzicht was zo pril, dat ik in de tekst die volgt niet naar persoonlijke ervaringen zal verwijzen en ze in plaats daarvan hier zal samenvatten. In 1967-1968 heb ik veel door de vs gereisd, eerst op een journalistieke studiebeurs en later, tijdens de presidentiële verkiezingscampagne, als verslaggever. Ik heb veel van de hoofdrolspelers kort ontmoet, onder wie Robert Kennedy, Richard Nixon, Eugene McCarthy, Barry Goldwater, Hubert Humphrey, Ronald Reagan... en Harrison Salisbury, Norman Mailer, Alan Ginsberg en Joan Baez.

In januari 1968 maakte ik deel uit van een groep buitenlandse journalisten die een bezoek aan het Witte Huis brachten. We zaten in de *Cabinet Room* en kregen een donderpreek van veertig minuten van president Lyndon Johnson over zijn betrokkenheid bij Vietnam, een paar weken voordat hij tot verbazing van het Amerikaanse volk aankondigde dat hij zich niet wilde laten herverkiezen. Zijn bijna karikaturale optreden die ochtend maakte zijn persoonlijkheid niet minder ontzagwekkend. 'Sommigen van jullie houden van blondines, sommigen van roodharigen, en sommigen van jullie houden misschien helemaal niet van vrouwen,' verklaarde hij op die lijkige manier van hem, terwijl hij zijn punten voortdurend met gebaren benadrukte en met zijn pen lange strepen trok op een notitieblok dat voor hem lag. 'Ik ben hier om te vertellen waar mijn voorkeur naar uitgaat. Ik ben bereid om op welk moment ook Ho Chi Minh te ontmoeten, in een mooi hotel, bij een heerlijke maaltijd, om de koppen bij

elkaar te steken en te overleggen over hoe we in deze zaak tot overeenstemming kunnen komen.’

Nadat hij zijn verkooppraatje had gehouden, verliet de grote man plotseling de kamer, zonder dat we vragen konden stellen, al beet hij columnist Walter Lippmann, tegenstander van de oorlog, nog een venijnige opmerking toe. We waren opgestaan en verzamelden onze aantekeningen toen de president plotseling zijn hoofd weer om de deur stak. ‘Zeg, voordat jullie allemaal gaan,’ zei hij bijna bedeesd, ‘wil ik jullie iets vragen: denken jullie nu ook een beetje anders over mij, dan na wat jullie voor jullie komst allemaal hadden gelezen of gehoord?’ We waren stomverbaasd over deze glimp van Johnsons ontzagwekkende kwetsbaarheid.

In 1970 presenteerde ik voor het televisieprogramma van de BBC *24 Hours* een reeks verslagen vanuit Cambodja en Vietnam, waarna ik een jaar later terugkeerde voor meer van hetzelfde, met een interview met president Nguyen Van Thieu en een bezoek aan Laos. Naast andere thema’s in die programma’s vergezelde ik mannen van de Amerikaanse 23ste Infanteriedivisie tijdens een uitval in de Hiep Duc-vallei, vloog ik tijdens een bombardementsmissie mee in een Vietnamese Skyraider en versloeg ik de strijd van het Leger van de Republiek Vietnam (Army of the Republic Vietnam; het ARVN) om Firebase 6, een basis in de Centrale Hooglanden van Vietnam. Later dat jaar heb ik in de Grote Volkszaal in Peking Zhou Enlai een hand gegeven. In 1973 en 1974 reisde ik opnieuw naar Vietnam, en in 1975 versloeg ik de laatste gevechten, inclusief het bloedbad van Danang vlak voordat het viel, later vanuit de omgeving van Saigon.

Ik was van plan om te blijven als een van de weinige correspondenten die de Noord-Vietnamese overname versloegen. Maar op de middag voor de laatste dag zakte de moed me in de schoenen, drong ik tussen de horde doodsbenauwde Vietnamezen rond de Amerikaanse ambassade door en klauterde met enige hulp van de verdedigende mariniers over de muur eromheen. Een paar uur later werd ik in een ‘Jolly Green Giant’-helikopter naar de *USS Midway* geëvacueerd.

De bovenstaande episodes brachten onvolwassen journalistiek voort, maar verlenen tegenwoordig een persoonlijke kleur aan mijn onderstaande beschrijvingen van de zweterige, stoffige, verdwaasde rimboe zoals de Vietnamese, Franse en Amerikaanse strijders die kenden. Jaren later ontmoette ik Robert McNamara, Henry Kissinger en andere reuzen uit de Vietnamese tijd. Met Arthur Schlesinger raakte ik bevriend.

Alle oorlogen verschillen van elkaar en zijn toch hetzelfde. Er is een mythe ontstaan, in elk geval in de vs, dat Vietnam voor degenen die eraan deelnamen

met unieke verschrikkingen gepaard ging, waar talloze pogingen tot verdichting van veteranen van getuigen. Toch zal iedereen die de strijd van Rome tegen Carthago, de Dertigjarige Oorlog in Europa, de veldtocht van Napoleon naar Rusland of de Slag aan de Somme van 1916 heeft overleefd, de spot drijven met de opvatting dat het in Indochina erger was. Het geweld dat mensen elkaar met speren en zwaarden toebrachten of op onschuldigen op het pad van legers loslieten, was in de 2de eeuw na Christus even gruwelijk als in de twintigste. Een aanvallende brand die van een muur van een middeleeuwse stad werd gegooid, in brand kwam te staan, leed even erg als iemand die het slachtoffer van napalm was. Plundering, verkrachting, zwarte markten, achteloos geweld tegen burgers en gevangenen zijn onlosmakelijk met alle conflicten verbonden. In 1939-1945 boden de Europese steden onderdak aan evenveel meisjes die te koop waren als later Saigon – denk aan de ‘Piccadilly commando’s’ in Londen. Maar in vroeger tijden kregen de mensen thuis weinig over dergelijke kwalijke manifestaties mee. Bij filmmateriaal dat in het openbaar mocht worden vertoond, ontbraken beelden die men demoraliserend vond, omdat ze te expliciet waren.

Maar in de nieuwe onthullende stemming van de jaren zestig was de wereld plotseling op primetime televisie getuige van de excessen en wreedheden die Amerikaanse en Zuid-Vietnamese troepen begingen. Tot de beelden die extra veel schade toebrachten aan de Amerikaanse bedoelingen behoorden dat van het hoofd van de politie van Saigon, die tijdens het Tet-offensief een Vietcong-gevangene doodschoot en dat van een naakt, rennend kind dat het uitschreeuwde van de pijn nadat het in 1972 slachtoffer van een napalmaanval was geworden. Hanoi gaf geen vergelijkbare beelden vrij van kaderleden die inheemse tegenstanders executeerden door ze levend te begraven, noch van Vietcong-strijders die tijdens niet geslaagde aanvallen werden neergemaaid. In plaats daarvan zond het alleen maar heroïsche verhalen uit, naast hartverscheurende beelden van de verwoestingen die de kapitalistische luchtmacht veroorzaakte. Het visuele contrast tussen de oorlogvoerende supermacht, die duivelse technologieën inzette gesymboliseerd door de B-52-bommenwerper, en dat van boeren met strohoeden of tropenhelmen op, die voor hun mobiliteit op sandalen en fietsen vertrouwden, bezorgde de communisten een huizenhoog propagandavoordiel. In de ogen van menige westerse jongeling waren de ‘vrijheidsstrijders’ van Ho Chi Minh omgeven met een romantische gloed. Het zou geheel onjuist zijn om te suggereren, zoals sommige haviken dat vijftig jaar geleden deden, dat de Verenigde Staten de oorlog door de media hebben verloren. Maar de ver-

slaggeving van de televisie en de pers zorgde ervoor dat westerlingen de offers aan mensenlevens of de militaire blunders onmogelijk konden ontkennen of negeren.

Uren voordat ik zelf, op 24-jarige leeftijd, voor het eerst naar Saigon vloog, ging ik te rade bij Nicholas Tomalin, een Britse verslaggever van *The Sunday Times*. Hij gaf mij het adres van een Indiase boekenwinkel in Tu-do Street die de beste koers bood voor het wisselen van dollars op de zwarte markt. Daarna zei hij: 'Vergeet niet dat ze liegen, liegen en liegen.' Hij doelde op de Amerikaanse legerleiding en had natuurlijk gelijk. Maar zoals zoveel andere westerse schrijvers toen en daarna ging Nick voorbij aan het belangrijke punt dat Hanoi hetzelfde deed. Dit maakt de misleiding door het MACV (Military Assistance Command Vietnam; het opperbevel van de Amerikaanse strijdkrachten in Vietnam) en het JUSPAO (Joint US Public Affairs Office; het gemeenschappelijke bureau voor de ondersteuning van de Amerikaanse strijdkrachten in Zuid-Vietnam) niet acceptabel, maar biedt een context die vaak ontbreekt in oordelen over de zogenaamde 'geloofwaardigheidskloof'.

Daar komt bij dat ofschoon Amerikaanse en Zuid-Vietnamese woordvoerders fantasieën aan de man brachten, het MACV verslaggevers zelden tegenhield om eropuit te trekken en alles met eigen ogen te zien. Op een manier die voordien en daarna bij geen enkel conflict voorkwam, werden vliegtuigen en helikopters beschikbaar gesteld aan journalisten en fotografen, van wie er velen vijandig stonden tegenover de zaak waar degene die hen vervoerde voor stond. De relatieve Amerikaanse openheid, in tegenstelling tot de communistische neiging tot geheimhouding, staat volgens mij voor een aanspraak op een overblijfsel van een moreel hoger standpunt. De kolossale fout die de Amerikaanse staatslieden en bevelhebbers maakten, was niet dat ze de wereld voor de gek hielden, maar zichzelf.

In het huidige Vietnam is het collectivistische economische beleid grotendeels overboord gezet, maar de autocratische regering ontleent haar legitimiteit slechts aan haar overwinning van 1975. Dus mag dat verhaal niet worden besmeurd: maar weinig overlevenden voelen zich in staat om vrijelijk te praten over wat er heeft plaatsgevonden. Door deze ondoorzichtigheid is verbazingwekkend goed bepaald in welke bewoordingen westerse en Aziatische schrijvers de oorlog aan de orde stellen. Terwijl het onwaarschijnlijk is dat de Amerikaanse archieven nog belangrijke geheimen bevatten, zullen er in de archieven van Hanoi nog vele zijn weggestopt. Het liberale Amerika heeft een bijna masochistische houding aangenomen, die de geschiedschrijving beslist evenzeer heeft

vertekend als de extreem patriottische werken van conservatieve revisionisten doen. Kortgeleden heb ik een van de meest gevierde correspondenten uit de oorlogsperiode de volgende vraag gesteld: 'Als er in Hanoi vredesdemonstraties toegestaan waren geweest, hoeveel mensen zouden er dan zijn komen opdagen?' 'Geen enkele,' antwoordde hij zonder aarzelen. 'Het Noorden stond voor de volle honderd procent achter de strijd.'

Dit lijkt heroïsch naïef: de meeste mensen hunkeren ernaar om te ontsnappen aan een situatie waarin zij en hun geliefden hebben te lijden en ontberingen moeten doorstaan. Veel westerse tegenstanders van de oorlog hebben goed ingeschat dat de vs iets deden wat waarschijnlijk niet kon slagen, met gebruik van zwaar, lukraak geweld. Vervolgens gingen ze een stap verder, namen ze het standpunt in dat als hun eigen land een slechte zaak omarmde, de andere partij wel goed moest zijn. Toch zorgden het Politbureau in Hanoi en het Nationale Bevrijdingsfront ervoor dat het Zuid-Vietnamese volk de onderdrukking door militaire machthebbers en landheren alleen maar inruilde voor een nog heviger onderdrukking door de volgelingen van Stalin. Een democratie stelt de kiezers in de gelegenheid om regeringen waarover ze ontevreden zijn af te zetten. Maar als er eenmaal een communistisch bewind is gevestigd, zijn er daarna geen vrije verkiezingen meer toegestaan, en sinds 1954 zijn die er onder auspiciën van Hanoi ook niet meer geweest.

Bij het voeren van de oorlog had het Noordelijke Politbureau aanmerkelijke voordelen. Hun leiders waren bereid een ontzagwekkend hoge prijs aan mensenlevens te betalen, zonder bang te hoeven zijn voor de media of electorale teleurstellingen. Ze konden meerdere keren op het slagveld falen zonder een absolute nederlaag te riskeren, omdat de Amerikanen tegen een invasie van het Noorden gekant waren. Toen het Zuiden eenmaal verloor, was het lot ervan daarentegen onomkeerbaar. Er bestaan belangrijke parallellen tussen de strijd van de Vietnamese communisten en de oorlogsinspanningen van de Sovjet-Unie van 1941-1945. Zo legde Stalin precies dezelfde koppeling tussen patriottisme, ideologie en dwang als Ho Chi Minh en Le Duan een generatie later deden. Zonder twijfel hebben de communisten bewezen effectievere strijders te zijn dan de soldaten van Saigon, al hoeven ze daarmee nog niet meteen tot de goede partij in dit relaas te worden bestempeld.

In het onderstaande verhaal worden vaak wreedheden en dwaasheden beschreven, toch hebben binnen het grote geheel veel individuen, Vietnamezen zowel als Amerikanen, van alle leeftijden en van beide geslachten, militairen en burgers, zich fatsoenlijk gedragen. Ik heb geprobeerd de verhalen van dergelijke

mensen te vertellen, omdat het onterecht is om deugdzaame pogingen te laten verdwijnen in de heksenketel van bomexplosies, wreedheden en verraad waarmee de meeste beschrijvingen van de oorlog worden opgediend. Ik heb besloten geen primair onderzoek naar de politiek te doen: al decennialang worden de Amerikaanse archieven door onderzoekers uitgekamd; er bestaan uitputtende beschrijvingen van de westerse besluitvorming, zoals die van Fredrik Logevall. De transcriptie en analyse van de geluidsbanden uit het Witte Huis van Ken Hughes uit 2015 hebben gezorgd voor een bijna onweerlegbaar verslag van het denken en de besluitvorming van Nixon en Kissinger, die uitmondde in de Parijse vredesakkoorden van januari 1973, en dat de plaats inneemt van de uit eigenbelang geschreven verslagen die in de biografieën van de betrokkenen werden gepresenteerd. Toch heb ik in het Military Heritage en Education Center van het Amerikaanse leger in Carlisle, Pennsylvania, en het archief van de Amerikaanse Korps Mariniers in Quantico, Virginia, vele uren doorgebracht met het bestuderen van getuigenverklaringen. Ook heb ik online materiaal geraadpleegd van het Vietnam War Study Center van de Texas Tech University in Lubbock en bijna honderd interviews afgenomen met overlevenden van alle leeftijden en beide geslachten, Amerikaans en Vietnamees. Dankzij de onmisbare hulp van Merle Pribbenow heb ik duizenden pagina's vertaalde Vietnamese biografieën, documenten en geschiedverhalen gelezen.

Iedere geschiedkundige die zoals ik in 2018 een studie over Vietnam schrijft, moet bekennen in het krijt te staan bij de recente televisiedocumentaire van Ken Burns en Lynn Novick, die overal ter wereld het bewustzijn van deze historische strijd nieuw leven in heeft geblazen. Ik hoop dat mijn eigen werk iets overbrengt van de enormiteit van wat het Vietnamese volk drie generaties lang heeft moeten doorstaan, terwijl het tot op de dag van vandaag niet van de gevolgen is bevrijd.

Max Hastings

Chilton Foliat, Berkshire, en Datai, Langkawi, Maleisië

Mei 2018

I

De schoonheid en vele beesten

HET VASTKLAMPEN AAN EEN RIJK

Laten we dit lange verhaal, dat zelfs te midden van de vele tragedies van oorlogen tragisch is, niet met een Fransman of Amerikaan beginnen, maar met een Vietnamees. Doan Phuong Hai werd in 1944 geboren in een dorpje aan Route 6, op slechts dertig kilometer van Hanoi en toch heel landelijk. Tot de vroegste herinneringen van Hai behoort die aan draad, prikkeldraad, de roestige strengen die de Franse legerpost op een heuveltje bij de markt omgaven, en de manier waarop ze floten in de wind.¹ Achter het prikkeldraad en onder de wapperende Franse driekleur woonde een Vietnamese trompetter, Vien, op wie het jongetje dol was. Vien gaf hem lege boterblikjes en metalen flessendoppen, waarmee hij een speelgoedautootje maakte dat hij koesterde. Hai zat vaak samen met een groepje bewonderende kinderen te luisteren naar Viens verhalen over zijn vele gevechten, terwijl ze staarden naar het litteken van een beenwond die hij op de kalksteenbergt had opgelopen toen hij het signaal blies voor een aanval waarbij volgens het Vreemdelingenlegioen honderden communisten werden gedood. De jongens streelden de strepen van de sergeant en spaarden de lege patroonhulzen die hij hun nu en dan gaf.

Soms zong Vien met een ernstige, droevige stem, misschien over zijn moeder, die het jaar ervoor was gestorven. Dan, als bijzondere traktatie, leidde hij zijn volgelingen omlaag naar de rivieroever en speelde op zijn trompet een hele reeks signalen van het leger, 'en sommige brachten ons in vervoering, andere waren zo droevig dat je wel wilde huilen'.² Toen kwam er een dag in 1951 waarop Hai's gezin naar Hanoi verhuisde en in een oude districtsbus al hun bezittingen meenam. Vien voerde het bevel over een controlepost langs de weg, gaf hem twee stukjes kauwgom en een vriendelijke draai om zijn oren als afscheidsgeschenk. Toen de bus wegreed, zag de jongen hem door een stofwolk

heen zwaaien, waarna de huizen, rijstvelden, bamboebosjes en *da*-bomen aan de rand van het dorp voor altijd uit zijn leven verdwenen. Hai begon aan een opeenvolging van reizen, ballingschappen, een paar genoegens en vele ongelukken, zoals een halve eeuw lang de rest van het Vietnamese volk ze eveneens meemaakte. Hoewel hij zelf soldaat werd, zouden krijgers in zijn ogen nooit meer met de romantische gloed zijn omgeven die ze door sergeant Vien en zijn signaalhoorn hadden verkregen.

Duizend jaar lang is Vietnam bestuurd door de Chinezen, totdat ze in 938 werden verjaagd. Ze keerden meermaals terug en werden pas in 1426 voorgoed verdreven. Daarna was het land onafhankelijk, maar met een allesbehalve stabiel of goed bestuur. Het noorden en zuiden werden achtereenvolgens door rivaliserende dynastieën bestuurd, tot 1802, toen keizer Gia Long, die vanuit de stad Hue regeerde, de eenheid afdwong. In de wedloop om wereldrijken te vestigen, aan het einde van de 19de eeuw, richtte Frankrijk de blik op Indochina dat, het gewapenderhand stap voor stap wist te domineren, eerst in het zuiden, Cochinchina. In mei 1883, toen de Nationale Vergadering in Parijs ervoor koos om vijf miljoen franc beschikbaar te stellen voor een expeditie die de regio als een ‘protectoraat’ moest veiligstellen, verkondigde de conservatieve politicus Jules Delafosse: ‘Heren, laten we de dingen bij hun naam noemen. U wilt geen protectoraat, maar een bezit.’³ Dat was natuurlijk zo. De Fransen zonden twintigduizend soldaten uit om Tonkin – Noord-Vietnam – te bemachtigen. Nadat ze dat na een jaar vol hevige strijd voor elkaar hadden, legden ze het land een meedogenloos bestuur op. Terwijl ze afstand namen van het oude gebruik om overspelige vrouwen te bestraffen met het doodtrappen door olifanten, werd iedereen die de Franse hegemonie uitdaagde onthoofd, wat voorheen alleen bij dieven gebeurde. Nadat de koloniale mogendheid in Saigon een raffinaderij opende, nam het opiumgebruik een hoge vlucht.

Vietnam is 326.000 vierkante kilometer groot, iets groter dan Italië, terwijl het Europese deel van Frankrijk ongeveer 550.000 vierkante kilometer groot is, en het grootste deel van het land is bergachtig en begroeid met exotische vegetatie, of platteland dat, afhankelijk van het seizoen, buitengewoon nat is, en vruchtbaar. Vrijwel iedere bezoeker die zich van de last van de inspanningen in de klamme hitte had weten te bevrijden, was onder de indruk van de schoonheid van het land en kwam met lyrische beschrijvingen, vol lof over ‘de rijstvelden waarin waterbuffels graasden, bijna allemaal met een kleine zilverreiger op de rug die naar insecten pikt; de vegetatie, zo fleurig en groen dat zij bijna pijn

doet aan de ogen; het wachten bij de pontjes aan de oevers van brede rivieren, café crème van kleur; de bontgekleurde pagodes en houten huisjes op palen, omgeven met honden en eenden; de zinderende atmosfeer, de zware geuren en het alom aanwezige water dat zorgt voor een gevoel van vruchtbaarheid, van de paaiende, rijpende en loopse natuur'.⁴

Westerlingen prezen de sublieme Vietnamese weefkunst, zichtbaar in rieten daken, mandwerk en conische koeliehoeden. Ze tuurden nieuwsgierig naar de exotische dode wezens die in kraampjes op straat werden aangeboden, de overvloed aan waarzeggers, dobbelsteenwerpers en kruiden. De vlinders in de jungle zo groot als vleermuizen. Er was een luisterrijke watercultuur: de sampans gleden over de rivieren en kanalen, waar geen geknars van karren was te horen, waarin je heerlijk kon vissen en die een overvloedige bron van voedsel vormden. De bezoekers beschreven hanengevchten en gokhallen; schitterende ceremonies in het keizerlijk paleis in Hue, waar de Fransen een marionettenkeizer zich te buiten lieten gaan, die banketten hield vol gebraden pauwen, die naar het schijnt naar taai kalfsvlees smaakten. De bewoners van de Mekongdelta bekeken de kustregio rond de oude hoofdstad met de nodige achterdocht en zeiden: 'De bergen zijn niet al te hoog en de rivieren niet al te diep, maar de mannen zijn onbetrouwbaar en de vrouwen overseks.' Een westerling die dol was op de Vietnamezen schreef dat hun intonatie 'deed denken aan charmante eenden: hun monosyllabische taal uit zich als een reeks schattige kwaakgeluiden'.⁵

Van de vijftig etnische groepen deelden de wildste stammen de wildste regionen van Annam met tijgers, luipaarden, olifanten, beren, wilde zwijnen en een paar Aziatische neushoorns. Twee grote delta's, die van de Rode Rivier in het noorden en de Mekong in het zuiden, brachten een overvloedige landbouwproductie voort. Toen de exporthandel van rijst sterk toenam, begonnen de Fransen zich land toe te eigenen, ten koste van de inheemse bevolking, zoals de Amerikanen dat in hun eigen Westen deden en de Britse kolonisten in delen van Afrika. De volkeren van Indochina moesten belasting afdragen om hun eigen onderwerping te betalen, en tegen de jaren dertig van de 20ste eeuw moest 70 procent van de plattelanders land pachten of het met maar een klein lapje grond stellen. De Franse pachters – een paar honderd families die Indochina's grote koloniale fortuinen vergaarden – namen in de 20ste eeuw tegenover de Vietnamezen een onbuigzame houding aan, die in de woorden van een Britse bezoeker, 'overeenkwam met die van wat voor slaven bezittende oude aristocratie ook. Het is een uiterst minachtende houding, zonder welke een effectieve uitbuiting waarschijnlijk onmogelijk zou zijn'.⁶

De Franse bezitters van plantages, rubbermagnaten en eigenaren van kolonmijnen mochten zich van het koloniale bestuur te buiten gaan aan geïnstitutionaliseerde wreedheid tegenover hun arbeidskrachten. Het bestuur legde ook een kunstmatig hoge wisselkoers op voor de franc ten opzichte van de Vietnamese piaster, waardoor de Parijse schatkist nog meer werd verrijkt. De indringers slaagden erin veel Vietnamezen met hun taal, onderwijs en cultuur te doordrenken. Een schooljongen herinnerde zich dat hij op school leerde dat zijn voorouders Galliërs waren. Dat het anders zat, kwam hij pas te weten toen zijn vader, een onderofficier in het Franse leger, hem ernstig en trots vertelde: ‘Je voorouders waren Vietnamees.’ Een Australische arts schreef over een besef, zelfs bij relatief eenvoudige mensen, ‘van hun lange, ononderbroken geschiedenis en oude beschaving’.⁸

Hun omstandigheden waren een klein beetje beter dan die van de Congoleden die door de Belgen werden bestuurd, wat slechter dan die van de Indiërs onder de Britten. Het leven van de Vietnamezen uit de hogere en gegoede kringen had iets tegenstrijdigs. Hoewel ze verplicht werden ondergedompeld in een Europese cultuur en taal, zagen ze buiten hun werktijd weinig Fransen. Nguyen Duong, geboren in 1943, groeide op met een passie voor Kuifje en Franse spionageverhalen. Toch schrok hij op school terug van de gewoonte van Franse onderwijzers om domkoppen te slaan, zoals alle Aziaten, voor wie een fysieke klap tot de ergste beledigingen behoort. Hij maakte nooit mee dat zijn ouders een *colon*-gezin te gast hadden, noch dat ze elders met dergelijke mensen uit eten gingen.⁹ Norman Lewis beschreef Saigon als ‘een Franse stad in een warm land. Je kunt het evengoed het Parijs van het Verre Oosten noemen als Kingston, Jamaica, het Oxford van West-Indië. Men is er uitsluitend op de handel gericht, waardoor er geen dwaasheid, hartstocht of vertoon is [...] Twintigduizend Europeanen leven zo veel mogelijk op zichzelf in een paar door tamarinden beschaduwde straten.’¹⁰

Voor de meesten die ervan profiteerden leek het koloniale leven eindelijk comfortabel en aangenaam – een tijdje. Maar degenen die er te lang bleven hangen, riskeerden ergere ziekten dan malaria of dysenterie: de verlamme loomheid van het Oosten, vermengd met opium en de beschikking over veel bedienden. Oude Franse arbeiders – *les anciens d’Indo* – spraken over *le mal jaune*. Toch werden ze door hun heerschappij niet behoed voor de minachting door de betere kringen van de oorspronkelijke bewoners. Voor de Vietnamezen was het een traditie om hun tanden met lak zwart te maken, zodat ze witte tanden verachtten: toen een keizer een Europese ambassadeur ontving, vroeg

hij: ‘Wie is die man met de tanden van een hond?’¹¹ Norman Lewis schreef: ‘Ze zijn te beschaafd om bij het zien van een witte man te spugen, maar ze zijn uiterst onverschillig [...] Zelfs een riksjakoele die – voor de zekerheid – het dubbele van zijn normale tarief krijgt, neemt het geld in een barse stilte aan en kijkt meteen weg. Het is zeer ongemakkelijk om te voelen dat je het object van een algemene afschuw bent, louter een buitenlandse duivel.’¹²

Maar weinig Vietnamezen accepteerden het Franse bewind berustend, en er braken vaak plaatselijke opstanden uit. In Vinh Kim, een dorpje in de Mekongdelta, ontstond in 1927 een opmerkelijke groep tienerartiesten die de United Women’s Troupe heette, die antikolonialistische optredens gaf en toneelstukken opvoerde. In de jaren dertig werd er in de landelijke gebieden gedemonstreerd, werden er oogsten verbrand en was er oproer. Schulden werden meedogenloos teruggeëist en sommige pachtboeren belandden achter de tralies omdat ze geen belasting betaalden, andere werden zozeer door woekeraars uitgekleed dat in 1943 bijna de helft van het land in Vietnam in de handen van minder dan 3 procent van zijn boeren was beland. Het koloniale gezag vertrouwde erop dat onderdrukking het beste medicijn was. Een Vietnamese officier van de *sûreté* tergde een gearresteerde revolutionair: ‘Hoe kan een sprinkhaan tegen een auto schoppen?’¹³

Toch wisten groepen guerrilla’s en bandieten zich te handhaven in *les grandes vides*, de vele wildernissen van het land. Op het vreselijke gevangenseiland Poulo Condore waren de cellen zelden leeg. Men pretendeerde nauwelijks aan een reguliere rechtsgang te doen voor de Vietnamezen die ernaartoe werden gestuurd, en het kwam bekend te staan als ‘de universiteit voor revolutionairen’. Veel van degenen die later een prominente rol in de strijd voor onafhankelijkheid speelden, hadden er vastgezet. Al behoorde de man die hun leider werd, een van de beroemdste revolutionairen van de 20ste eeuw, tot de weinigen die dat niet overkwamen.

Ho Chi Minh werd in 1890 in een in het midden van Vietnam gelegen dorp geboren als Nguyen Sinh Cung. Zijn vader was opgeklommen van slechts de zoon van een bijvrouw tot de status van een mandarijn, maar verliet daarna het hof om een rondtrekkende leraar te worden. Net als Vo Nguyen Giap, Pham Van Dong en Ngo Dinh Diem later, bezocht Ho Quoc Hoc, de invloedrijke middelbare school in Hue, gesticht in 1896, waar hij in 1908 wegens revolutionaire activiteiten werd weggestuurd. Hij verbrak de banden met zijn familie en werd, na een korte periode op een dorpsschool te hebben lesgegeven, in 1911 stoker en keukenhulp aan boord van een Frans vrachtschip. Drie jaar lang zwierf hij over de wereld, waarna hij een jaar doorbracht in de Verenigde Staten, dat hij

fascinerend vond, om vervolgens een baan te nemen als assistent-banketbakker in het Londense Carlton Hotel. Zijn politieke activiteiten namen toe en hij ontmoette allerlei soorten nationalistes, Ierse, Chinese en Indiase. Hij sprak vloeiend Frans en Engels, evenals meerdere Chinese dialecten en later Russisch.

In 1919 schreef hij een oproep die bij de vredesconferentie in Versailles aan de Amerikaanse president Woodrow Wilson werd overhandigd, waarin hij om zijn steun voor Vietnamese onafhankelijkheid vroeg: 'Alle onderworpen volken zijn vervuld met hoop door het vooruitzicht dat er voor hen een tijd van recht en rechtvaardigheid nadert [...] in de strijd van beschaving tegen barbaarsheid.' In 1920 woonde hij het Franse socialistische congres bij, waar hij een toespraak hield die later beroemd zou worden: 'Ik kan onmogelijk in een paar minuten voor u allen opsommen welke gruweldaden er in Indochina door de bandieten van het kapitalisme worden begaan. Er zijn meer gevangenen dan scholen [...] Voor ons bestaat er geen vrijheid van pers en mening [...] We hebben niet het recht om te emigreren of naar het buitenland te gaan. Ze proberen ons te vergifigen met opium en ontmenselijken ons met alcohol. Ze [...] slachten duizenden af [...] om belangen te verdedigen die niet [Vietnamees zijn].'¹⁴ Ho werd een productief pamfletschrijver en leverde veel bijdragen aan linkse kranten, waarin hij vaak Lenin citeerde.

In 1924 reisde hij naar Moskou, waar hij de nieuwe Russische leiders ontmoette en een paar maanden op de zogeheten Universiteit van Oosterse Arbeiders doorbracht, en reisde toen door naar Kanton, waar hij tolk voor de Sovjetadviseur van Chiang Kai-shek werd. Drie jaar later, nadat Chiang zich tegen de communisten keerde, vluchtte Ho terug naar Europa. Een Franse kennis beschreef een gesprek op een brug over de Seine, waarin de Vietnamees bedachtzaam zei: 'Ik heb altijd gedacht dat ik onderzoeker of schrijver zou worden, maar ik ben een professionele revolutionair geworden. Ik reis door vele landen, maar ik zie niets. Ik heb strikte bevelen, en mijn reisplan wordt zorgvuldig voorgeschreven. En je kunt niet van je route afwijken, nietwaar?'¹⁵

'Bevelen' van wie? Ho's leven zit vol raadsels. Hij is nooit getrouwd, en zijn emotionele behoeften lijken door zijn betrokkenheid bij de politieke strijd te zijn vervuld. Wie betaalde zijn reizen over de wereld? Was hij in betaalde dienst van Moskou, of ontving hij alleen ad hoc financiële steun van politieke sympathisanten? Het hoeft geen verbazing te wekken dat hij communist werd, omdat de kapitalisten van de wereld genadeloos vijandig tegenover zijn bedoelingen stonden. Hij was niet zozeer bijzonder om zijn geschriften en denkwijze, die niet oorspronkelijk waren, maar meer omdat hij zo ontzettend goed in staat was

anderen tot geloof, trouw en zelfs liefde te inspireren. Een Vietnamese student schreef over zijn eerste ontmoeting met Ho een paar jaar later in Parijs: ‘Met die bleke gelaatskleur straalde hij iets fragiels uit. Maar die benadrukte alleen maar de onverstoorbare waardigheid waarmee hij als door een gewaad werd omgeven. Hij bracht een innerlijke kracht en grootmoedigheid over, die mij met de kracht van een klap hebben geraakt.’¹⁶

In 1928 dook Ho op in Bangkok, een ontmoetingsplaats voor verbannen Indochinese nationalistten. Het jaar daarop verhuisde hij naar Hongkong, waar hij een bijeenkomst van leiders van rivaliserende Vietnamese facties voorzat, die om aan de aandacht van de politie te ontsnappen tijdens een voetbalwedstrijd in een stadion werd gehouden. Hij haalde zijn landgenoten over om zich te verenigen onder de vlag van de Indochinese Communistische Partij, die in 1931 officieel door de Moskouse Komintern was erkend. In de daaropvolgende jaren vond er in Vietnam een reeks revoluties plaats. De Fransen reageerden met het bombarderen van van oproer verdachte dorpen, terwijl de geïdentificeerde leiders de guillotine wachtte. Hoewel Ho niet rechtstreeks met de opstanden in verband werd gebracht, werd hij nu gezocht en vervolgd in de kolonies van de Europese grootmachten. Na een reeks avonturen ontsnapte hij naar China door een medewerker van een ziekenhuis in Hongkong over te halen hem dood te verklaren. Daarna reisde hij op en neer tussen China en Rusland, en ondertussen leed hij chronische ontberingen en was hij vaak ziek. Een Franse communistische agent die hem tijdens zijn odyssee ontmoette, beschreef Ho als: ‘gespannen en trillend, met maar één ding aan zijn hoofd: zijn land’.

Begin 1941, na een afwezigheid van dertig jaar, keerde hij in het geheim terug naar Vietnam, te voet en per sampan, en nam het pseudoniem aan waaronder hij in de geschiedenis bekend zou worden: Ho Chi Minh, of: ‘Brenger van licht’. Hij vestigde zich in een grot in de bergen in het noorden, waar hij jongemannen ontving die deze vijftigjarige als ‘Oom Ho’ omarmden, onder wie latere helden van de revolutie als Pham Van Dong en Vo Nguyen Giap. Giap stelde Ho in eerste instantie als volgt aan zijn groepje guerrillastrijders voor: ‘Kameraden, dit is een oude man, in deze omgeving geboren, een boer die van de revolutie houdt.’ Maar ze beseften al gauw dat hij niet uit de buurt kwam, en zeker geen boer was. Hij tekende plattegronden van Hanoi voor degenen die er nog nooit waren geweest en adviseerde hun om latrines te graven. Een veteraan herinnerde zich: ‘Wie is die oude man? vroegen we ons af. Van alle dingen die hij ons kon vertellen, geeft hij ons advies over hoe we moeten poepen!’¹⁷ Toch werd Ho snel geaccepteerd als leider van de groep, en zelfs van de nieuwe beweging, die ze het Vietnamese

Onafhankelijkheidsverbond noemden, afgekort tot Vietminh. De kopstukken ervan verhulden hun ideologische achtergrond niet, maar pas veel later erkenden ze het communisme expliciet als het enige credo dat was toegestaan.

Door de heerschappij van de nazi's over West-Europa brokkelde het Franse gezag in zijn kolonies drastisch af en nam het leed van de boeren toe. In Indochina eisten de Fransen basale gebruiksartikelen als lucifers, stoffen en lampolie op voor hun eigen behoeften. In 1940 was er in de Mekongdelta een korte, door communisten geleide opstand, waar meerdere Franse ambtenaren bij werden gedood en legerposten werden ingenomen. Opstandelingen, die met vlaggen met hamer en sikkel zwaaiden, bezetten graanschuren, verdeelden de inhoud en braken bruggen af. De zogenaamde Nam Ky-opstand duurde maar tien dagen, en slechts een kleine minderheid van de plaatselijke bevolking nam er aan deel, toch wees hij op de latente woede op het platteland.

Vanaf de zomer van 1940 maakte Tokyo gebruik van zijn dominantie in de regio door in Indochina troepen in te zetten, eerst om de westerse bevoorradingsroute naar China door te snijden, later steeds meer voor een bezetting, die president Franklin Roosevelt ertoe bracht zijn gedenkwaardige olie-embargo op te leggen. Hoewel de Fransen het gezag in naam behielden, waren het in het vervolg in werkelijkheid de Japanners die de macht uitoefenden. Ze hadden grote behoefte aan grondstoffen voor hun eigen industrie en stonden erop dat de Vietnamezen de verbouw van rijst inkrompen, ten gunste van katoen en jute. Dat, en de gedwongen export van voedingsmiddelen, veroorzaakte in toenemende mate honger onder de inwoners van het grootste rijstproducerende gebied in Zuidoost-Azië.

Na een droogte en een daaropvolgende overstroming ontvouwde zich in 1944 een grote menselijke tragedie. Minstens een miljoen Vietnamezen, een tiende van de bevolking van Tonkin, bezweek aan een hongersnood die even rampzalig was als de gelijktijdig optredende ramp in Oost-Bengalen in Brits-Indië. Er waren geloofwaardige meldingen van kannibalisme, al is voor zover bekend geen enkele Fransman aan de honger gestorven. De hongersnood bleef in het geheugen van veel noordelijke Vietnamezen hangen als een van de ergste gebeurtenissen in hun leven, zelfs vergeleken met de latere oorlogen. Een van de vroegste herinneringen van een boer aan het leven in een dorp in de buurt van Hanoi betrof zijn moeder die de kinderen uitfoeterde als ze eten hadden verspild: 'Dat deed je niet als je je 1945 nog kon herinneren.'¹⁸

Een andere plattelander beschreef verlaten gehuchten en wanhopige mensen: 'Op elke landweg en straat in de stad zwierven in lompen gehulde broodmagere

mensen. Daarna begonnen er lijken te verschijnen in de bermen, evenals in de tuinen van de pagodes, op kerkhoven, marktpleinen, stadsparken en op bus- en spoorwegstations. In elk toegankelijk veld, elke toegankelijke tuin, drongen groepen hongerige mannen en vrouwen binnen, met baby's in hun armen en andere kinderen aan hun zij, op zoek naar alles wat eetbaar was: groene bananen, het merg of de loten van bananenbomen en bamboescheuten. De mensen uit mijn dorp moesten hun land met geweld verdedigen.¹⁹ De lijken werden op ossenkarren naar massagraven vervoerd. Op een dag zat zijn driejarige zusje voor het huis een rijstkoek te eten toen een uitgemergelde jongeman 'die eruitzag als een in lompen gehulde geest' op haar af sprong, het hapje uit haar hand griste en ervandoor ging.

Om de uitgehongerde mensen haverpap te geven, werden in sommige gebieden gaarkeukens ingericht, waar lange rijen voor stonden. Van Ky, een tiener uit Tonkin die een bekende balladezanger van de Vietminh werd, zei later: 'Als je 's ochtends je voordeur opende, kon je daar een lijk aantreffen. Als je een grote zwerm kraaien zag, hield dat in dat eronder een lichaam lag.'²⁰ Het wekt geen verbazing dat er door dergelijke ervaringen revolutionairen werden gekweekt, onder wie Ky zelf. Hij werd in 1928 in een boerenfamilie geboren, maar groeide op in het ongewoon geletterde gezin van een oom, van wie hij de fabels van Lafontaine leerde, waarover hij toneelstukjes opvoerde. Hij las boeken als *Les Misérables* van Victor Hugo. Op vijftienjarige leeftijd verspreidde Ky folders voor de communisten. Hij werd de aanvoerder van hun plaatselijke geheime militia, die hij diende tot er werd besloten dat hij artistieke talenten had die nuttiger voor de revolutie waren dan zijn militaire. De communistische propagandisten maakten met veel succes gebruik van muziek, pasten traditionele volksliedjes aan hun eigen boodschap aan en lieten ze door reizende groepen uitvoeren. Later schreef Ky een ballade met de titel 'Hy Vong' – 'Hoop' – die een van de lievelingsliedjes van het verzet werd. Zijn ervaring toonde een opmerkelijke kant van de onafhankelijkheidsstrijd: dat het respect voor de Franse cultuur de vastbeslotenheid om Frankrijk uit Vietnam te zetten niet in de weg zat.

De mars van de Vietminh

De laatste fase van de wereldoorlog had grote regionale gevolgen. In maart 1945 pleegden de Japanners een coup, zetten het Franse marionettenregime af en namen de heerschappij over Vietnam volledig over. Het kolonialisme was

alleen te handhaven als het op de onderworpen volken als een onvermijdelijke orde overkwam, een voorstelling die in Zuidoost-Azië voor altijd veranderde. De Vietnamezen deinsden terug voor de bruutheid van de nieuwe overheersers, maar waren onder de indruk van de aanblik van mede-Aziaten die gezag uitoefenden: sommigen noemden de Japanners 'oai', 'ontzagwekkend'.²¹ In juli zond het Office of Strategic Services (oss) – de Amerikaanse geldschietster van guerrilla-oorlogen – een groep paramilitaire agenten naar Indochina, onder leiding van majoor Archimedes Patti, die hun kamp bij Ho Chi Minh opsloegen. Zoals zoveel soortgenoten, zowel Amerikaanse als Britse, in bezette landen overal op aarde, waren de onervaren jongemannen blij dat ze in een vijandige omgeving vrienden troffen: ze werden verliefd op de romantiek van de omstandigheden waarin ze verkeerden, en op hun gastheren. Een 22-jarige guerrilla vertelde schertsend aan een van de mannen van het oss dat hij zich niet buiten hun kamp in Tan Trao moest vertonen, 'want als de Japanners je te pakken krijgen, dan eten ze je op alsof je een varken bent!'²² Maar toen hij bij Giap luidruchtig gniffelde om zijn opmerking, werd hij bestraffend toegesproken: 'Wij zijn revolutionairen, en de leden van deze groep zijn onze bondgenoten, dus moeten we op een beschaafde manier met ze praten.'

Washingtons beleid voor Indochina was klungelig en grillig. De geallieerde veldheren waren geheel in beslag genomen door het voltooiën van de overwinning op Duitsland en Japan. Maar van Joegoslavië tot Birma, en van Griekenland tot Vietnam, richtten lokale nationalistes, zodra de As-troepen eenmaal waren vertrokken, hun ambities bijna volledig op het veiligstellen van de politieke controle. De inwoners van kolonies zagen niets in de bevrijding van de fascistische heerschappij als ze vervolgens weer het hoofd moesten buigen voor het juk van hun voormalige meesters, of die nu Frans, Brits of Nederlands waren. De groep oss'ers bij Ho raakte in de ban van zijn persoonlijkheid en meende dat de wapens die ze aan hem leverden werden gebruikt om de Japanners te bestoken. In werkelijkheid zetten de Vietminh voor de show een paar kleine acties tegen de bezetters op touw, maar richtten ze zich op de opbouw van hun organisatie en het vergaren van wapens om de Fransen te bestrijden. Ho had Giap tot bevelhebber van het leger benoemd. Deze voormalige leraar en enthousiaste student geschiedenis had geen enkele militaire opleiding toen hij op 22 december 1944 de zogenaamde Propaganda-eenheid van het Vietnamese Bevrijdingsleger vormde, bestaande uit slechts vierendertig leden, van wie drie vrouwen. Op 15 mei 1945 werd deze groep in het beginnende 'Bevrijdingsleger' opgenomen.

In hedendaagse geschiedverhalen uit Hanoi wordt met enige spot beschreven hoe communistische kaderleden westerse wapens en opleidingen gebruikten om hun eigen doelen na te streven. In 1943, na de geallieerde bezetting van Frans Madagaskar, rekruteerde de Britse geheime oorlogsorganisatie Special Operations Executive (SOE) zeven Vietnamese gevangenen die haar medewerkers in een gevangenis in Vichy aantroffen. Deze mannen verzekerden hun bevrijders dat ze graag naar huis wilden terugkeren om te vechten, zonder te vermelden dat ze de Fransen tot de fascistische vijanden rekenden. In een latere beschrijving van de Vietminh staat: 'De zeven mannen van de inlichtingendienst gaven zich uit voor geallieerde agenten, maar hun sympathie ging uit naar het communisme.'²³ Na de gebruikelijke opleiding in de zwarte kunsten keerden ze met een parachute terug in Vietnam, bang dat ze door de Partij zouden worden afgewezen, omdat ze in dienst van de SOE waren getreden. In plaats daarvan werden ze met open armen onthaald en kregen ze meteen de opdracht om Calcutta in te seinen dat ze behoefte hadden aan meer wapens, radio's en geneesmiddelen.

Het plotselinge einde van de oorlog in 1945 bood Ho de gelegenheid het initiatief te nemen en een machtsvacuüm, dat in het noorden het grootst was, te vullen. Zijn afgezanten haalden Bao Dai, Vietnams labiele en slome jonge marionettenkeizer, over om de Franse regering te schrijven dat de Franse positie slechts kon worden gewaarborgd 'door openlijk de onafhankelijkheid van Vietnam te erkennen'.²⁴ Generaal Charles de Gaulle, interim-machthebber in Parijs, weigerde op dit officiële schrijven te reageren, maar moest met tegenzin vaststellen dat Bao Dai voor zijn aftreden op 25 augustus Ho had gevraagd een regering te vormen. De leider van de Vietminh marcheerde met zijn volgelingen naar Hanoi, de hoofdstad van Tonkin, en verkondigde op 2 september 1945, voor een grote en extatische menigte op het Ba Dinh-plein in de stad, de stichting van een Vietnamese staat. Hij verklaarde: 'De Fransen zijn gevlucht, de Japanners hebben gecapituleerd, keizer Bao Dai is afgetreden, ons volk heeft de ketenen verbroken waarmee we meer dan een eeuw waren vastgebonden.'²⁵

Het nieuws werd in het hele land uitgezonden, en een schooljongen die ten zuiden van Hue woonde, herinnerde zich later: 'Onze leraren waren zo blij. Ze zeiden dat we de onafhankelijkheid moesten vieren. Ze zeiden dat we als we oude mannen waren [...] ons deze dag als een feest moesten herinneren.'²⁶ In zijn toespraak citeerde Ho de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring, en hij zorgde voor een meesterlijke propagandazet toen de oss-groep zich saluerend voor de ceremonie van het hijsen van de Vietminh-vlag liet fotograferen. Toevallig vloog net op dat moment een vlucht P-38-gevechtsvliegtuigen van de

Amerikaanse luchtmacht over: in de ogen van duizenden toeschouwers gaven de vs aldus hun zegen aan de regering.

In werkelijkheid maakten enkele idealistische jonge medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de oss natuurlijk slechts gebruik van het gebrek aan beleid van Washington om hun eigen gang te gaan. Archimedes Patti, wiens aanzienlijke ijdelheid door Ho als een luit werd bespeeld, beschreef de Vietminh-leider als ‘een beminnelijke ziel’, en een andere Amerikaan zei: ‘We hadden de indruk dat hij in eerste instantie een nationalist was, pas in tweede instantie een communist.’ Veel later gaf de majoor toe ‘dat ik misschien wat naïef was voor wat betreft de bedoeling van het gebruik van de woorden [van de Onafhankelijkheidsverklaring van 1776] [...] Maar ik was er zeer van overtuigd dat de Vietnamezen een rechtmatige klacht of claim hadden om zichzelf echt te regeren. Hadden we [in de Tweede Wereldoorlog] niet juist daarvoor gevochten?’²⁷

Bij het meeste revolutionaire verzet is charismatisch leiderschap een beslissende factor – denk aan Gandhi en Nehru in India, Kenyatta in Kenya en Castro in Cuba. Ho Chi Minh vestigde een legitimiteit die zelfs onaantastbaar bleek toen de tekortkomingen en, sterker nog, barbaarsheden van zijn regime aan het licht kwamen, omdat hij in 1945 Vietnams onafhankelijkheidsbeweging exclusief in handen kreeg. De zestienjarige Nguyen Cao Ky schreef later dat indertijd ‘Ho Chi Minh de enige naam was die [in Hanoi] op mijn lippen lag, zoals bij vrijwel iedereen van mijn generatie’.²⁸ In veel huishoudens werd zijn portret opgehangen. In de woorden van een andere jonge Vietnamees: ‘We hunkerden naar een held om te vereren.’²⁹ De Fransen hadden niets ondernomen om een inheemse politieke klasse te kweken met enige sympathie voor de aspiraties van het eigen volk: rijke en ontwikkelde Vietnamezen leefden in een wereld die volledig losstond van die van de boerenbevolking. Hoewel Ho en zijn intimi wisten dat maar weinigen een openlijk communistisch toekomstbeeld goedkeurden, was hij in staat om een groot deel van zijn volk achter het verdrijven van de Fransen te krijgen. In de daaropvolgende jaren bereikte hij een mythische status die door geen enkele landgenoot werd geëvenaard.

In de beginjaren van de onafhankelijkheidsstrijd werd het land in ‘bevrijde gebieden’ verplicht van landheren op boeren overgedragen. Ho en zijn metgezellen zeiden er niet bij dat ze de herverdeling alleen maar als een overgangsfase zagen, in afwachting van de collectivisering. De politieke kaderleden schilderden Rusland af als het paradijs op aarde, dat Vietnam zou moeten nadoen. Ho zelf straalde een aura van waardigheid en wijsheid uit waar iedereen die

hem ontmoette van onder de indruk was, en hij bewees een briljante politieke manipulator te zijn. Onder een dun laagje vernis van minzaamheid, bezat hij een eigenschap die onmisbaar is voor alle revolutionairen: hij was absoluut meedogenloos over de menselijke kosten van de koers die volgens hem voor zijn volk aangewezen was. Het lijkt een redelijke test voor elke politieke beweging om niet na te gaan of zij kapitalistisch, communistisch of fascistisch is, maar of zij in de grond menselijk is. Uit een aan Giap toegeschreven opmerking blijkt het antwoord op deze vraag voor de Vietminh: 'Op de aarde sterven elke minuut honderdduizenden mensen. Het leven of de dood van honderd, duizend, tienduizenden mensen, zelfs landgenoten, heeft weinig te betekenen.'

Uit de houding van Ho Chi Minh spreekt dezelfde overtuiging, al was hij een te schrandere politicus om die ooit door westerlingen te laten optekenen. Er is veel gesproken over de vraag of hij een 'echte' communist was, of in plaats daarvan vooral een nationalist, die Lenins credo uit politieke noodzaak had omarmd. Er lijkt overweldigend veel bewijs te bestaan dat voor de eerste opvatting pleit. Hij is nooit de titoïst geweest die sommige van zijn westerse geloofsverdedigers in hem zagen: hij heeft meermaals de afscheiding in 1948 van Joegoslavië van het Sovjetblok veroordeeld. Hij bekende een onverminderde bewondering voor Stalin te hebben, ook al heeft de Russische leider die nooit beantwoord door de Vietminh-leider te vertrouwen of hem substantiële hulp te verlenen.

Er lijkt een kleine kans te zijn geweest dat de onderwerping van Vietnam aan het communisme voorkomen had kunnen worden als Frankrijk in 1945 zou hebben aangekondigd dat het van plan was het land te verlaten en zich in te laten met een voortvarend overgangsproces om geloofwaardige inheemse leiders te identificeren en op het landsbestuur voor te bereiden, zoals de Britten deden voordat ze Malaya verlieten. Maar in plaats daarvan besloten de Fransen een lange zelfmoordbrief te schrijven, waarin ze verklaarden mordicus tegen onafhankelijkheid te zijn. De onbuigzaamheid van de kolonialisten bezorgde Ho Chi Minh de moreel superieure positie in de strijd die zich nu aandiende.

De Gaulle is de hoofdverantwoordelijke voor deze blunder. In maart 1945 schoof hij de opvattingen terzijde van Pierre Messmer, zijn verbindingsofficier in het Verre Oosten, die vond dat het nodig was om met de Vietminh in discussie te gaan. In plaats daarvan vertrouwde de hooghartige generaal het herstel van het Franse gezag toe aan de koppige kolonialist admiraal Thierry d'Argenlieu, die hoge commissaris werd in Saigon. In sommige delen van de wereld, waaronder met name Afrika, konden de Europese rijken door een gebrek aan nationalistische bewegingen nog een generatie lang aan hun macht en privileges

vasthouden. Maar in Vietnam, evenals elders in Azië, werd de buitenlandse hegemonie onhoudbaar toen lokale leiders de woorden vonden die niet konden worden genegeerd, en een publiek dat er acht op sloeg. Dit was de werkelijkheid die Frankrijk in de daaropvolgende tien jaar probeerde te ontkenen.

Op 12 september 1945, minder dan een maand nadat de Vietminh zich in Hanoi de macht toe-eigende, landden er Britse en Indiase troepen in Saigon. Tijdens verwarde en bloedige schermutselingen, waarbij aan de zijde van de geallieerden soms Japanners werden ingezet, bevrijdden ze de verbitterde Fransen uit hun gevangenschappen en ontsloegen ze de gegadigden van de Vietminh voor de macht. De Britse commandant, generaal-majoor Douglas Gracey, verklaarde: ‘De regering van Indochina is een uitsluitend Franse gelegenheid.’ Een van zijn officieren beschreef een eerste ontmoeting met de Vietminh: ‘Ze kwamen om mij te ontmoeten en zeiden “welkom” en dergelijke. Het was een onaangename situatie en ik schopte ze er meteen uit. Het waren duidelijk communisten.’³⁰ Gracey wordt soms bekritiseerd omdat hij zijn troepen inzette om de volgelingen van Ho te onderdrukken. Toch was hij slechts een relatief ondergeschikte militair, geen Caesar en zelfs geen Mountbatten, die de opdracht had gekregen om hetzelfde te doen als veel van zijn collega’s elders op aarde in die periode: om met gebruik van bajonetten de vooroorlogse orde te herstellen.

Op verzoek van Washington zakten 150.000 Chinese troepen, mannen van Chiang Kai-shek, af naar het noorden van Vietnam om een deel van de geallieerde bezettingstaak op zich te nemen. De Vietnamezen noemden ze ‘*tau phu*’ – de ‘opgezette Chinezen’ – omdat ze allemaal opbollende voeten leken te hebben, misschien door de beriberi. De nieuwkomers gedroegen zich meer als sprinkhanen dan als krijgers en ont deden het platteland van alles wat eet- of draagbaar was. Ze stonden Ho’s energieke uitbreiding van zijn politieke gezag nauwelijks in de weg en verkochten behulpzaam wapens aan de Vietminh. Begin oktober verschenen de eerste Franse troepen in Saigon, maar daarna verstreek er nog meer dan een jaar – voor de communisten een vertraging van onschatbaar belang en fataal voor de imperialisten – voordat ze het noorden weer onder controle hadden.

Op zestienjarige leeftijd was Pham Phu Bang een enthousiaste revolutionair die de Vietminh alleen maar als een onafhankelijkheidsbeweging zag: ‘Ik wist niets van het communisme.’³¹ Toen de Japanners door het land trokken, vond hij het eerst opwindend om te zien dat mede-Aziaten de Franse koloniale macht vernederden, ‘als twee grote waterbuffels die elkaar op de hoorns nemen’. Na de ineenstorting van Japan begon Bang zijn eigen revolutionaire loopbaan, door

wapens van onvoorzichtige Chinese soldaten te stelen, posters en spandoeken te schrijven: 'Ho Chi Minh aan de macht!', 'Lang leve het Vrije Vietnam'. Op een dag stapte hij op een trein die rijst naar het noorden vervoerde, naar door de hongersnood getroffen gebieden, maar de trein kwam vast te zitten bij een brug die door geallieerde bombardementen was vernield. De gewapende geleide van de Vietminh riep lokale dorpsbewoners te hulp om de zakken over de rivier te dragen, maar al snel werd de trein belaagd door een groep uitgehongerde mensen. De jonge Bang werd aangeklampt door een skeletachtige figuur die een bak rijst voor zichzelf had gekregen, maar wanhopig om nog een bak smeekte, voor zijn kind. 'We hebben onderling veel gesproken over wie schuldig was aan die vreselijke dingen: de Japanners die ons hadden bestuurd; de Fransen die zoveel eten namen als ze wilden om zelf op te eten; of de Amerikanen die de spoorwegen hadden gebombardeerd? We besloten dat ze het alle drie waren. We vroegen ons af waarom een klein, zwak land zoveel vijanden had.'

In de loop van 1945-1946 nam de Vietminh de niet-communistische Pi-oniersbeweging voor Jongeren over en onderdrukte andere oppositiegroepen in het noorden. Veel rivaliserende leiders belandden in de gevangenis, en in de landelijke gebieden werden een paar duizend vermeende 'vijanden van het volk' geliquideerd. Bij een op 4 januari 1946 gehouden landelijke verkiezing haastte de Vietminh zich om zijn eigen overwinning bekend te maken, even overduidelijk doorgestoken kaart als elke andere verkiezing in Indochina in de decennia die volgden. Gedurende een korte periode, toen het Chinese leger en vertegenwoordigers van de geallieerden in het noorden de aandacht trokken, was er iets toegestaan wat op vrijheid van meningsuiting leek. Maar vanaf half juni waren de meeste manschappen van Chiang vertrokken en werden de zuiveringsacties voortgezet.

Ho's mensen gingen snel en effectief te werk om de landelijke gebieden in handen te krijgen, vooral de afgelegen regio's in de buurt van de Chinese grens. Maar aan het begin van 1946 lieten de Fransen zich in de Mekongdelta opnieuw gelden, zodat de opstandelingen zich in het geheim moesten organiseren, naast de koloniale regering. Onder degenen van de Vietminh die terugkeerden uit de gevangenis was Le Duan, die twintig jaar later de heerser van zijn land zou worden. Toen de Fransen de Vietminh uit de stedelijke gebieden verdreven, behoorde hij tot degenen die zich in het landelijke gebied van de delta vestigden, waar guerrilla's begonnen te vechten. En de koloniale overheerser vocht terug.

Dat de Fransen tot deze gedoemde koers overgingen, komt in belangrijke mate door de vernedering in de Tweede Wereldoorlog. In India werd een ver-

gelijke ramp voorkomen, waarschijnlijk alleen maar omdat de Britse kiezers in 1945 zo verstandig waren geweest voor een socialistische regering te stemmen, die de historische beslissing nam het subcontinent en Birma te verlaten. Heel anders ging het in Parijs, waar in de zomer van 1945 een zwarte afgevaardigde uit Guyana, Gaston Monnerville, zei: ‘Zonder het Imperium, zou Frankrijk tegenwoordig slechts een bevrijd land zijn [...] Dankzij haar Imperium is Frankrijk een zegevierend land.’³² De elkaar snel opvolgende regeringen van de Vierde Republiek bleken in alle opzichten zwak, behalve bij de bereidheid om geweld in te zetten in Frankrijks overzeese bezittingen, met een wreedheid die de Sovjets zelden hebben weten te evenaren. Na een opstand van moslims in 1945 in Algerije, waarbij een stuk of 100 Europeanen werden gedood, slachtten de Franse troepen naar schatting 80.000 mensen af. Na een opstand in maart 1947 op Madagaskar, waar 37.000 colons de baas speelden over 4,2 miljoen zwarte onderdanen, vermoordde het leger 90.000 mensen. Alleen in een wereld waarin de voorraad morele verontwaardiging was uitgeput, had de schepping van dergelijke bergen met lijken door een Europese grootmacht met zo weinig aandacht kunnen gebeuren. Algerije en Madagaskar vormen een belangrijke context voor het daarmee vergelijkbare bloedvergieten in Indochina.

Onbegrijpelijker nog dan de Franse doldriestheid en onmenselijkheid was de bereidheid van de Verenigde Staten om hen te steunen. Zonder militaire hulp zou het koloniale beleid van Parijs binnen de kortste keren zijn ingestort. Frederik Logevall merkt op dat een Amerikaanse beslissing om het herstel van Frankrijk zelf te steunen niet in tegenspraak zou zijn met het afzien van steun voor de imperiale dwaasheden van het land.³³ Washingtons conflicterende signaal werd voor een deel ingegeven door beleidsmakers die, zelfs voordat de Koude Oorlog ijzig werd, liever niet berustten in een nieuwe territoriale buit voor de communisten. Hoewel Amerikaanse linkse intellectuelen een hekel aan kolonialisme hadden, in een tijd waarin grote delen van hun eigen land nog raciaal gesegregeerd waren, leek de aanblik van witte mannen die de baas speelden over ‘mindere rassen’ niet zo verderfelijker als dat korte tijd later zou worden. Aan het einde van de jaren veertig was het Franse beleid minder nauw met het Amerikaanse anticommunisme verbonden dan later, maar de belangen van het Vietnamese volk – of, nu we het er toch over hebben, dat van Malagassiërs, Algerijnen en dergelijke lotgenoten – stonden laag op de prioriteitenlijst van de Amerikaanse president Harry Truman.

Sommige Vietnamezen beschouwden de terugkeer van de Fransen als een acceptabele tijdelijke uitweg om van de plunderende Chinezen in het noorden

af te komen. Ho Chi Minh kreeg een symbolische erkenning als hoofd van Tonkin, terwijl Bao Dai's nominale bewind over het land werd geaccepteerd. In juli 1946, toen Ho een bezoek aan Parijs bracht voor overleg over de constitutionele toekomst van zijn land, werd hij met de beleefdheden van een staats-hoofd onthaald. Toch was dat voornamelijk voor de show. Bij de gesprekken in Fontainebleau die volgden, maakte de Parijse regering duidelijk dat hij alleen maar was opgeroepen om de instructies van zijn bazen in ontvangst te nemen, niet om over de overdracht van de macht te praten. De Gaulle zei: 'Verenigd met de overzeese territoria die door Frankrijk met de beschaving in aanraking zijn gebracht, is het een geweldig land. Zonder deze territoria zou het risico bestaan dat het dit niet langer is.'

Het hoofd van de Franse delegatie zei minachtend tegen een afgevaardigde van de Vietminh: 'Met een doodgewone politieoperatie van acht dagen hebben we jullie allemaal zo verdreven.' Gefrustreerd treuzelde Ho een paar weken. Truong Nhu Tang, bijna dertig jaar later een revolutionair minister in het Zuiden, behoorde tot de groep Vietnamese studenten die hun held in Parijs ontmoetten. Ze waren verrukt toen de man die de leider van het land wilde worden hun opdroeg om hem 'Oom Ho' te noemen, in plaats van 'meneer de president'. Hij vroeg naar hun mening over de toekomst van Vietnam, ging een middag met hen in gesprek: 'Je kunt je nauwelijks voorstellen dat een andere wereldleider dat in vergelijkbare omstandigheden ook zou hebben gedaan.' Toen Ho erachter kwam dat het noorden, midden en zuiden van het land allemaal in de groep vertegenwoordigd waren, zei hij: '*Voilà!* De jeugd van onze geweldige familie [...] Jullie moeten niet vergeten dat zelfs als de rivieren uitdrogen en de bergen verkrumelen, het land altijd één zal zijn.'³⁴ Zijn opmerkingen maakten grote indruk op zijn jonge landgenoten, omdat ze 'de slogans en dichterlijke taal opriepen die de Vietnamese leiders altijd hadden gebruikt om het volk op de been te brengen [...] Vanaf die middag was ik een fervent aanhanger van Ho Chi Minh. Zijn eenvoud, charme en ongedwongenheid hadden me overgehaald. Zijn [...] intense patriottisme boden me een rolmodel voor mijn eigen leven.'

Ho keerde terug naar Tonkin in de wetenschap dat een vreedzame regeling niet haalbaar was. De Fransen gedroegen zich regelrecht dubbelhartig: zodra er meer troepen, vliegtuigen en oorlogsschepen beschikbaar kwamen, verstevigden ze hun grip op het zuiden, waarna ze zich op het noorden richtten. In die zomer van 1946 gaf hun belangrijkste militair, Philippe Leclerc, leiding aan de militaire operaties: hij bestempelde Ho tot vijand van Frankrijk, en

was zo dom om te verklaren dat het conflict zo goed als gewonnen was. Giap, het voormalige hoofd van de inlichtingendienst van Ho die op dat moment vermoedelijk de ‘minister van Defensie’ van de Vietminh was, werd door de generaal met minachting bejegend. Door zijn brede, aanstekelijke grijns waren sommige westerlingen ten onrechte geneigd te denken dat Giap vriendelijker en plooibaarder was dan zijn leider. In werkelijkheid was Giap even ijdel als meedogenloos: de terloopse beledigingen van de Fransman deden zijn haat jegens de kolonialisten alleen maar toenemen.

Leclerc veranderde pas laat van mening over Indochina, en raakte ervan overtuigd dat het, gezien de nationalistische vijandschap van zowel de communisten als de anticommunisten, niet behouden kon worden. Maar korte tijd later kwam hij om het leven door een vliegtuigongeluk in Afrika en bepaalde Thierry d’Argenlieu het beleid in zijn land. De hoge commissaris was iemand met de starheid van een jezuïet, die de regering in Parijs ervan overtuigde dat de Vietminh vernietigd kon worden: ‘Vanaf nu kunnen we onmogelijk zakendoen met Ho Chi Minh [...] We zullen andere mensen vinden met wie we kunnen onderhandelen.’ De Fransen speelden met de gedachte om de jonge voormalige keizer Bao Dai te promoveren. Maar in die tijd was men in Vietnam sterk links georiënteerd, zoals in vele onderdrukte landen in de wereld. Geen enkele andere Vietnamees sprak ook maar in de verste verte zo tot de verbeelding als Ho.

In november 1946, na het afbreken van de onderhandelingen, begonnen de Fransen aan een bruto bombardement door de vloot en de luchtmacht op de vermeende bastions van de Vietminh in en rond de haven van Haiphong. Er sneuvelden een paar duizend mensen, en alleen het Europese kwartier van de stad ontsnapte aan de vernietiging. Op 19 december vaardigde d’Argenlieu een ultimatum uit waarin de Vietminh werd opgeroepen het op te geven, waarop zij reageerden met een gewapende opstand in Hanoi, die zestig dagen aanhield. Toen ze uiteindelijk te midden van uitgebreide verwoestingen werden verdreven, maakten Fransen zichzelf wijs dat ze de controle over Tonkin weer in handen hadden.

Al twijfelden buitenlandse waarnemers daaraan. In december schreef een correspondent van *The Times* in Londen: ‘Elke koloniale mogendheid die zichzelf ertoe zet om terrorisme met terrorisme te beantwoorden, kan evengoed zijn handen van de hele zaak aftrekken. Straks heroverft het Franse leger het overgrote deel van Indochina en zal het vervolgens voor geen enkele Franse handelaar of planter mogelijk zijn om buiten een met prikkeldraad omgeven terrein te wonen.’ Ho en Giap, die zich op een lange campagne voorbereidden,

hadden bases nodig buiten het bereik van Franse vliegvelden en zware kanonnen. Daarom verliet hun volledige leger, ongeveer dertigduizend man, de stadjes en steden, om naar Viet Bac te marcheren, de verafgelegen noordwestelijke regio.

De leiders van de Vietminh, die hun intrek namen in grotten of hutten, maakten zichzelf nooit wijs dat ze een absolute militaire overwinning konden behalen. In plaats daarvan probeerden ze slechts om het Franse bewind onbetaalbaar duur te maken. Met dat doel begonnen geheime plaatselijke groepen aan een guerrilla-oorlog en reguliere troepen aan zorgvuldig voorbereide operaties, daar waar de omstandigheden gunstig leken. Ze vertrouwden voornamelijk op buitgemaakte wapens, maar gingen die ook zelf fabriceren, bijgestaan door ongeveer drieduizend Japanse deserteurs. Met eindeloos veel vernuft gingen ze op zoek naar Franse patroonhulzen om opnieuw te laden, maakten ze mijnen van buitgemaakte granaathulzen en mortiergranaten. In het begin oefenden ze, openlijk of in het geheim, controle uit over ongeveer tien miljoen mensen, van wie de meesten aan hen belasting betaalden en werk verrichtten of in militaire dienst gingen. Hoewel de Vietminh tegen de opiumhandel was, als uiting van koloniale uitbuiting, vergrootte Ho het inkomen van de beweging er wel mee.

Families vormen de bijna heilige middelpunten van de Vietnamese samenleving, maar in die dagen ontstonden er barsten in. De vader van de tienjarige Tran Hoi was een kleine zakenman in Hanoi die zich in het Franse bewind bleef schikken. Hij zei: 'Als we moeten kiezen tussen de koloniale overheersing en het communisme, dan neem ik het kolonialisme, omdat daarmee de toegang tot de westerse beschaving mogelijk blijft.'³⁵ Maar toen Hoi's oom, een arts, verkondigde dat hij zich bij Ho Chi Minh aansloot, ontstond er een hevige ruzie. In de jaren van strijd die volgden, bleef de verdeeldheid in de clan bestaan, zoals dat in zoveel andere gebeurde.